

به امضاء رسید.
آیا روابط میان شیعیان و کردهای عراق در دوران مرجعیت آیت‌الله سیدمحمدحسن حکیم آغاز شد، یا چنین روابطی از قبل وجود داشته‌است؟

به طور کل، اطلاعاتی که در ذهن دارم، حاکی از آن است که این روابط پس از شکل‌گیری سازمان‌ها و جنبش‌های کرد در پی کودتای ۱۴ ژوئیه سال ۱۹۵۸ آغاز شده‌است. پس از این کودتا، و در پی حاکمیت رژیم‌های دیکتاتوری در عراق، بسیاری از شخصیت‌های سیاسی و مذهبی عراق برای یکپارچگی صفوف خود، و وحدت‌بخشیدن به مبارزه‌شان بر ضد رژیم‌های دیکتاتوری با یکدیگر تماس برقرار کردند.

شکل روابط و همکاری میان مرحوم آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم و جنبش‌های کرد چگونه بود؟

در حقیقت آغاز جنگ تحمیلی عراق بر ضد جمهوری اسلامی ایران، تشدید فشار و سرکوب مردم عراق توسط رژیم صدام و نیز تأسیس مجلس اعلاای انقلاب اسلامی عراق به گسترش روابط و همکاری میان گروه‌های سیاسی و جنبش‌های مبارز عراقی کمک کرد. عامل دیگری که در گسترش همکاری‌های سیاسی و نظامی نقش تعیین‌کننده داشت، روابط دیرینه‌ای بود که میان سران جنبش کرد و اعضای مجلس اعلاا به ویژه خاندان آیت‌الله حکیم وجود داشت. در این زمینه آقایان سیدمحمدباقر حکیم و جلال طالبانی و مسعود بارزانی به طور مستمر دیدار و درباره اوضاع داخلی عراق و چگونگی سرنگونی صدام مذاکره می‌کردند. چرا که آنها مبارزه‌شان را مشترک می‌دانستند. با دشمن مشترک روبه‌رو بودند. رژیم فاشیست حزب بعث را دشمن همه مردم عراق می‌دانستند.

جمهوری اسلامی ایران با جنبش‌های کرد در شمال و جنبش‌های اسلامی در جنوب و مرکز عراق روابط یکسان داشت. علت اینکه جنبش‌های کرد در ابتدای تأسیس مجلس اعلاا در آن حضور نداشتند چیست؟

یکی از دلایل عدم حضور جنبش‌های کرد در مجلس اعلاا این است که مبارزه مسلحانه بر ضد نظام‌های دیکتاتور حاکم، پیش از مبارزات مسلحانه جنبش اسلامی در جنوب عراق آغاز شده‌بود. دلیل دوم این است که میان جنبش‌های کرد و مجلس اعلاای انقلاب اسلامی عراق اختلافات ایدئولوژیک

ملت کرد عراق هیچ وقت فتوای معروف آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدحسن حکیم پدر شهید آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم در دفاع از آرمان کردها را فراموش نمی‌کند.

شد که همچنان ادامه دارد.
آیا میان مراجع حوزه علمیه نجف و رهبری جنبش کرد ملاقات و دیدارهایی هم وجود داشت؟
دیدارها و گفت‌وگوهای صورت می‌گرفت، اما، علنی و آشکار نبود. همان‌گونه که می‌دانید نظام‌های حاکم در برابر این مسایل به شدت حساسیت و واکنش نشان می‌دادند. این نظام‌ها مخالف آزادی عقیده و بیان و مخالف دموکراسی بودند. این نظام‌ها به دروغ ادعا می‌کردند که طرفدار دموکراسی هستند. حقوق اساسی ملت کرد و برادران عرب شیعه عراق را مصادره کردند. رژیم حزب بعث در چارچوب مصادره آزادی‌های اجتماعی و دینی به مدت ۲۵ سال برگزاری مراسم مذهبی و عزاداری برادران شیعه عراق را منع کرده بود. چنانچه به ملت کرد اجازه نداد آیین‌های ملی و قومی‌شان را برگزار نمایند و به شخصیت‌های کرد و شیعه اجازه مشارکت سیاسی را نمی‌داد.

به هر حال پس از روی کار آمدن صدام در عراق، دیدار شخصیت‌های سیاسی مخالف رژیم حزب بعث و پس از تأسیس مجلس اعلاای انقلاب اسلامی عراق در برخی مناطق کردستان عراق و در تهران و دمشق علنی شد. آیت‌الله شهید سیدمحمدباقر حکیم در این دیدارها حضور فعال داشت و برخی از این دیدارها را برنامه‌ریزی و هماهنگی می‌کرد. از آن روز روابط سیاسی میان جنبش‌های کرد و جنبش‌های اسلامی عراق پیش از پیش استحکام یافت و دیری نپایید که میان طرفین موافقت‌نامه‌های همکاری نظامی و هماهنگی میان جنبش کرد و مجلس اعلاای انقلاب اسلامی عراق برای سرنگونی رژیم صدام

میان خاندان آیت‌الله حکیم و جنبش‌های کرد عراق از چه زمانی روابط برقرار شد و این روابط چگونه بود؟

پس از کودتای ۱۴ ژوئیه سال ۱۹۵۸ در عراق که به نظام پادشاهی پایان داد، میان جامعه کردستان عراق به رهبری ملامصطفی بارزانی ارتباطات دوستانه برقرار شد. ملت کرد عراق هیچ وقت فتوای معروف آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدحسن حکیم پدر شهید آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم در دفاع از آرمان کردها را فراموش نمی‌کند. این فتوا در شرایطی صادر شد که حکومت‌های پیشین عراق که پس از کودتای ۱۴ ژوئیه قدرت را در عراق در دست گرفتند، در صدد سرکوب ملت کرد عراق برآمده بودند. یکی از نظام‌های پیشین عراق از مرجعیت دینی در نجف اشرف و کربلا خواست فتوایی به نفع نظام حاکم صادر نماید، تا حمله نظامی به کردها را توجیه کنند. پس از آن فتوا، روابط میان کردهای عراق و حوزه‌های علمیه استحکام یافت.

مرجعیت دینی شیعه در زمان آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدحسن حکیم نسبت به همزیستی اعراب و کردهای عراق و طوایف شیعه و سنی دیدگاه مثبت داشت. تأثیر مثبت این موضع‌گیری بر روابط کردها و شیعیان همچنان تا امروز ادامه دارد.

روابط جوامع کرد و شیعه در دوران حکومت حزب بعث چگونه بود؟

شکی نیست که در زمان حکومت حزب بعث و صدام، همه مردم عراق در سایه حکومت استبدادی و دیکتاتوری به سر می‌بردند. همه اقشار و طوایف و قومیت‌های عراق از سیاست‌های سرکوبگرانه رژیم حاکم مستثنی نبودند. همه مظلوم واقع شده بودند. پس از مخالفت مراجع عالیقدر آن روز همچون آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدحسن حکیم و آیت‌الله شهید صدر برای صدور فتوای دینی به نفع رژیم حاکم، این موضع‌گیری به تقویت روابط میان کردها و برادران عرب شیعه عراق کمک کرد. در پی این موضع‌گیری‌های اصولی، رهبری جامعه کرد در آن زمان کوشش به عمل آورد تا با جامعه شیعیان که تحت فشار شدید قرار داشتند ابراز همدردی و همبستگی کند. چراکه همه مردم عراق در مظلومیت و محرومیت به سر می‌بردند. در نتیجه این سیاست‌ها، میان ملامصطفی بارزانی رهبر کردهای عراق و خاندان آیت‌الله سیدمحمدحسن حکیم روابط دوستانه برقرار

شهید حکیم، پیونددهنده جوامع کرد و عرب عراق...

ناظم عمر دباغ نماینده حکومت اقلیم کردستان عراق در گفت‌وگو با شاهد یاران

درآمد

ناظم عمر دباغ در سال ۱۹۶۱ میلادی به جنبش مردم کردستان عراق پیوست و از نخستین سال تأسیس اتحادیه میهنی کردستان عراق به عضویت آن اتحادیه درآمد. در ابتدای دهه هشتم از قرن بیستم به عضویت کمیته مرکزی اتحادیه میهنی کردستان برگزیده شد. از سال ۱۹۸۵ تا سال ۱۹۹۱ عضو دفتر سیاسی این اتحادیه بوده و پس از تشکیل دولت کردستان عراق به سمت معاون وزیر آموزش و پرورش این دولت منصوب شد.

جلال طالبانی در سال ۱۹۹۹ وی را به عنوان مسئول دفتر اقتصادی و بازرگانی خود در تهران منصوب کرد. در سال ۲۰۰۳ و پیش از سقوط رژیم صدام مسئولیت دفتر اتحادیه میهنی کردستان عراق در تهران را بر عهده گرفت و از اوایل سال ۲۰۰۷ تا کنون نیز مسئولیت دفتر نمایندگی دولت اقلیم کردستان عراق در تهران را بر عهده دارد.

■ آیت‌الله حکیم هنگام شرکت در رژه سپاه بدر.

در مناطق باتلاقی استقرار یافته بودند. رزمندگان جنبش‌های اسلامی مستقر در کردستان عراق فقط به کمک‌های لجیستیک کردها و آذوقه نیاز داشتند.

آیا در شرایط کنونی نمایندگان جنبش اسلامی پیشین و روحانیون حوزه علمیه نجف‌اشرف در کردستان عراق حضور دارند و فعالیت‌های تبلیغاتی و مذهبی انجام می‌دهند؟

آری... این جنبش‌ها در منطقه کردستان حضور دارند و برای خود در شهرهای سلیمانیه و اربیل دفاتر و مراکز فرهنگی دایر کرده‌اند.

محافل سیاسی برخی کشورهای عربی از فعالیت فرهنگی گروه‌های شیعه ابراز نگرانی می‌کنند. آیا دولت کردستان عراق نگران حضور مراکز تبلیغی حوزه علمیه نجف‌اشرف در آن منطقه نیست؟

اگر ترس و نگرانی داشتیم به آنها اجازه فعالیت آزادانه نمی‌دادیم.

آیا حضرت‌عالی شخصاً با آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم ملاقات کرده‌اید؟

آری. چند بار در گفت‌وگوهای دفتر سیاسی اتحادیه میهنی کردستان عراق و دفتر سیاسی مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق شرکت کردم. آقایان جلال طالبانی و شهید سیدمحمدباقر حکیم ریاست جلسات این دفاتر را بر عهده داشتند. در این گفت‌وگوها آقایان سیدعبدالعزیز حکیم و شیخ محمدتقی مولی مسئول واحد نظامی مجلس اعلای نیز شرکت می‌کردند.

در چه سالی با شهید محراب آیت‌الله حکیم آشنا شدید؟

گمان می‌کنم اولین بار که به دیدار او مشرف شدم در سال ۱۹۸۷ میلادی در تهران بود.

او را چگونه یافتید؟

او را یک شخصیت قوی، هوشیار، خردمند و با عزمی راسخ دیدم. جلسات را با قدرت و اراده اداره می‌کرد. طرح‌هایی که در جلسات ارائه می‌کرد سازنده بود و با تیزبینی و دوراندیشی تصمیم می‌گرفت.

روابط او با آقای جلال طالبانی رئیس جمهوری کنونی عراق چگونه بود؟

روابطشان برادرانه بود. هرگاه امام جلال به تهران می‌آمد با آقای حکیم دیدار و گفت‌وگو می‌کرد. مرحوم آیت‌الله حکیم نیز هرگاه به دمشق سفر می‌کرد با آقای امام جلال ملاقات و درباره اوضاع عراق و تحولات مبارزه بحث و تبادل نظر می‌کرد. ■

همکاری و هماهنگی وجود دارد؟

در پی سرنگونی رژیم صدام و تأسیس دولت جدید در عراق، نیروهای پیشمرگه و سپاه بدر منحل شدند. رزمندگان پیشمرگه به نیروهای نظامی ارتش عراق پیوستند. در همین حال برخی از نیروهای سپاه بدر مسئولیت‌های سیاسی بر عهده گرفته و برخی دیگر درون ارتش عراق ادغام شدند. در حال حاضر هیچ ارتباط سیاسی و نظامی میان تشکیلات رزمندگان پیشمرگه و تشکیلات سپاه بدر وجود ندارد. آن دو سازمان در دوران حکومت صدام، در مبارزه مشترک همکاری داشتند. اما، امروز روابط و همکاری‌های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و مدیریت دولتی میان آن دو جایگزین هماهنگی نظامی شده‌است. اکنون آن دو سازمان برای نظام و قانون عراق متحد احترام قائلند.

آیا جنبش‌های کرد، در دوران مبارزه به جنبش‌های اسلامی که در کردستان عراق مستقر بودند کمک نظامی و لجیستیک هم ارائه می‌دادند؟

اکنون دولت عراق از سایر هم‌زمان پیشین و رهبران همه اقوام، طوایف و مذاهب گوناگون عراق تشکیل یافته‌است. علاوه بر کردها و شیعیان، سایر برادران اهل سنت و ترکمن و مسیحی و آشوری در حاکمیت و نظام سیاسی مشارکت دارند.

در دوران مبارزه بر علیه رژیم حزب بعث، امکانات جنبش‌های کرد بسیار محدود بود. جنبش‌های کرد به میزانی که در توان داشتند به رزمندگان جنبش‌های اسلامی کمک می‌کردند. مهم‌ترین کمکی که رهبری جنبش کرد به برادران رزمنده عراقی در آن دوره ارائه کرد، تأمین زمینه‌های مناسب برای پیکار آنان بود. جنبش کرد متعهد شده بود امنیت جانی و امنیت پایگاه‌هایشان را در منطقه کردستان تأمین کند. چرا که تعداد این رزمندگان زیاد نبود. در حقیقت حضور جنبش‌های اسلامی شیعه عراق در کردستان جنبه معنوی و نمادین داشت. اغلب رزمندگان جنبش‌های اسلامی سپاه بدر در مناطق جنوبی عراق به‌ویژه

و سیاسی وجود داشت. احزاب و جنبش‌های کرد به‌جای حضور در مجلس اعلای، با سازمان‌ها و جنبش‌های اسلامی عراق موافقت‌نامه‌های همکاری امضا کردند. به موجب این موافقت‌نامه‌ها، فعالیت‌های سیاسی و عملیات نظامی مشترک بر ضد رژیم حزب بعث شکل گرفت. هماهنگی نظامی میان مجلس اعلای و جنبش‌های کرد عراقی هنگام سقوط رژیم صدام به روشنی تجلی یافت.

در دوران جنگ تحمیلی هشت‌ساله آیا همکاری و هماهنگی میان جنبش‌های اسلامی و جنبش‌های مبارز کرد وجود داشت؟

آری، دقیقاً همین‌طور است. در برخی مناطق شمال عراق که توسط اتحادیه میهنی کردستان عراق آزاد شده بود، بسیاری از جنبش‌های شیعی همچون حزب الدعوة اسلامی و سازمان پیکار اسلامی و مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق دفاتر و مراکز نظامی مخصوص داشتند. نیروهای مسلح این سازمان در مناطق قره‌داغ و شهرزور و حاج عمران استقرار یافته بودند.

در این گفت‌وگو، فرصت را مغتنم می‌شمارم تا اعلام کنم که دولت کردستان شمال عراق به پاس قدردانی و ارج نهادن به روابط دیرینه میان مردم کرد و خاندان آیت‌الله حکیم، یک حسینیه بزرگ در شهر سلیمانیه ساخته و آن را به نام شهید محراب آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم نامگذاری کرده‌است.

ملت کرد به شخصیت و مبارزات مجاهد نستوه آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم بر ضد رژیم پیشین حزب بعث چگونه می‌نگرد؟

ملت کرد تا این لحظه به نقش و مبارزات خاندان حکیم و مجلس اعلای اسلامی عراق با دید مثبت نگاه می‌کند. از آنان انتظار داریم همواره پشتیبان مردم کرد باشند تا به حقوق مشروع‌شان نایل شوند. ما نسبت به آینده عراق یکپارچه و دموکراتیک خوشبین هستیم. بر این باوریم که نظام کنونی پارلمانی عراق با تحکیم روابط و مناسبات دوستانه میان گروه‌ها و احزاب سیاسی کرد و عرب به ویژه برادران شیعه در مرکز و جنوب عراق تداوم پیدا می‌کند و تقویت می‌شود.

رژیم پیشین حزب بعث برای ضربه زدن به روابط دوستانه جنبش‌های کرد و مجلس اعلای انقلاب اسلامی چه تلاش‌هایی به‌عمل آورد؟

روابط دوستانه و صمیمانه میان ملت‌های کرد و عرب عراق مکتوباً به زیان نظام‌های دیکتاتور حاکم بر عراق بود. دشمنان همواره می‌کوشیدند به این روابط آسیب برسانند. من مطمئن هستم که رژیم پیشین حزب بعث تلاش‌های مذبحخانه فراوانی برای گسستن پیوستگی و هماهنگی جنبش‌های مبارز عراقی به‌عمل آورد. اکنون هم دشمنان می‌کوشند به روابط میان ملت کرد و سایر ملت‌های عراق به‌ویژه شیعیان جنوب لطمه وارد نمایند چون این دوستی و همدلی را به زیان خود می‌بینند.

اکنون دولت عراق از سایر هم‌زمان پیشین و رهبران همه اقوام، طوایف و مذاهب گوناگون عراق تشکیل یافته‌است. علاوه بر کردها و شیعیان، سایر برادران اهل سنت و ترکمن و مسیحی و آشوری در حاکمیت و نظام سیاسی مشارکت دارند.

پس از شهادت آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم، برادرش سیدعبدالعزیز حکیم ریاست مجلس اعلای اسلامی عراق را بر عهده گرفته‌است. اکنون میزان روابط کردها با ایشان چگونه است؟

در حال حاضر روابط با ایشان بسیار عالی است. روابط کنونی دولت کردستان عراق با مجلس اعلای اسلامی عراق به اوج رسیده‌است.

آیا در حال حاضر میان پیشمرگان کرد و نیروهای سپاه بدر-شاخه نظامی مجلس اعلای- همچون گذشته